
KARANSEBEŞ GECESİ
Vahit Sunar

Evet. Bu defa konuyu **Karansebeş/Şebeş hadisesini merkeze alan, fakat onu 1787–1791 Osmanlı-Rusya ve Avusturya savaşı içindeki gerçek tarihsel yerine oturtan**, kronolojik ve eleştirel bir çalışma olarak ele alacağım.

Özellikle bir noktayı baştan düzeltiyorum: **"Osmanlı ordusu 120.000 kişilik Haçlı ordusunu hiç savaşmadan yendi"** cümlesi, popüler tarih anlatısının çarpıcı özetidir; akademik tarih yazımının kesin hükmü değildir. Karansebeş'te Habsburg ordusunun geri çekilmesi ve gece meydana gelen panik gerçek bir tarihsel olaydır; fakat olayın ayrıntıları, ölü sayıları ve "10.000 askerin kendi ordusu tarafından öldürüldüğü" gibi anlatılar kaynaklara göre tartışmalıdır. Ayrıca karşıdaki orduyu **"Haçlı ordusu" değil, Habsburg/Avusturya ordusu** olarak adlandırmak tarihsel açıdan daha doğrudur. Çağdaş ve modern araştırmalar bu ayrımı özellikle önemli kılar. (EPA)

KARANSEBEŞ GECESİ

Bir ordunun düşmanla karşılaşmadan önce kendi korkusuyla yenilmesi

1788 Şebeş/Karansebeş Hadisesinin Osmanlı-Habsburg Savaşı İçindeki Yeri, I. Abdülhamid Dönemi, Savaş Psikolojisi, Komuta-Kontrol ve Tarihsel Hafızaya Dönüşümü

Giriş: Tarihte bazen kazanan, en fazla ateş eden taraf değildir

Tarih kitaplarında savaşlar çoğu zaman iki ordunun karşı karşıya gelmesiyle başlar.

Bir tarafta askerler vardır. Diğer tarafta başka askerler.

Toplar ateşlenir, süvariler harekete geçer, piyadeler ilerler ve sonunda bir taraf geri çekilir.

Böyle baktığımızda savaşın matematiği basittir: **daha güçlü ordu → daha zayıf orduyu yener.**

Fakat askerî tarih bize bunun her zaman böyle olmadığını gösterir.

Bazen savaş daha başlamadan kaybedilir.

Bazen bir ordunun en büyük düşmanı karşısındaki ordu değil, **kendi içindeki belirsizliktir**.

Bazen gecenin karanlığında duyulan tek bir silah sesi, binlerce insanın zihninde gerçek bir düşman ordusuna dönüşebilir.

Bazen bir komutanın verdiği emir, emir olmaktan çıkar; yanlış anlaşılır.

Bazen farklı dillerde konuşan askerlerin aynı korkuyu farklı kelimelerle ifade etmesi, ordunun bütün iletişim sistemini felç eder.

Ve bazen büyük bir ordu, düşmanla henüz karşılaşmadan kendi düzenini kaybedebilir.

1788 yılında bugünkü Romanya sınırları içinde bulunan **Karansebeş/Şebeş** çevresinde yaşanan hadise, askerî tarihin bu açıdan en ilginç örneklerinden biridir.

Olayın popüler anlatısı oldukça çarpıcıdır:

Yaklaşık yüz binin üzerinde askerden oluşan Habsburg ordusu gece karanlığında Osmanlıların geldiğini sanmış, kendi birlikleri arasında çatışma çıkmış, büyük bir panik yaşanmış ve ordu geri çekilmiştir.

Sabah olduğunda ise ortada beklenen Osmanlı ordusu yoktur.

Bu anlatının bazı unsurları tarihî kaynaklarla desteklenirken, bazıları sonradan büyütülmüş veya efsaneleştirilmiş görünmektedir.

İşte bu nedenle Karansebeş'i anlamanın en doğru yolu, olayı yalnızca:

“Askerler içki içti, sonra birbirlerini vurdular.” şeklinde anlatmak değildir. Gerçek mesele bundan daha büyüktür.

Karansebeş bize;

savaş psikolojisini, komuta-kontrol sistemlerini, çok uluslu orduların iletişim sorunlarını, yanlış istihbaratın etkisini, lojistik ve iklim koşullarının savaş üzerindeki etkisini, askerî reformların savaş alanında nasıl sınandığını ve en önemlisi, **bir ordunun fiziksel gücü ile gerçek savaş kapasitesi arasındaki farkı** gösterir.

Üstelik bu hadise, Osmanlı Devleti'nin tarihinde de önemli bir döneme rastlar. Osmanlı tahtında **I. Abdülhamid** vardır.

Osmanlı ordusunun Avusturya cephesindeki başlıca yöneticilerinden biri **Koca Yusuf Paşa**dır. Karşı tarafta ise yalnızca bir Avusturya komutanı değil, aynı zamanda **Kutsal Roma İmparatoru II. Joseph** bulunmaktadır.

Dolayısıyla Karansebeş, basit bir sınır çatışması değildir. Bu olay, 18. yüzyıl Avrupa'sında Osmanlı-Habsburg rekabetinin son büyük dönemlerinden birinin içinde meydana gelmiştir.

I. Avrupa'nın dengesi değişirken Osmanlı İmparatorluğu

18. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Avrupa'nın siyasi dengeleri hızla değişiyordu. Osmanlı Devleti artık 16. ve 17. yüzyıllardaki genişleme döneminin şartları içinde değildi.

Rusya Karadeniz'e doğru ilerliyor, Kırım üzerinde hâkimiyet kuruyor, Avusturya ise Balkanlar'daki Habsburg nüfuzunu genişletmeye çalışıyordu.

Bu dönemin en önemli aktörlerinden biri Rusya'nın hükümdarı **II. Katerina** idi. Rusya'nın Karadeniz ve Balkan politikaları, Osmanlı Devleti açısından giderek daha büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştı.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması Osmanlı-Rus ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olmuştu. Rusya, Karadeniz'de ve Balkanlar'da daha güçlü bir konuma yükselmişti. 1783'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ise Osmanlı siyasetinde büyük bir travma oluşturdu.

I. Abdülhamid döneminde Osmanlı yönetiminin en önemli meselelerinden biri artık yalnızca mevcut toprakları korumak değil, **Rusya'nın daha fazla ilerlemesini**

engellemekti. Tam bu sırada Avusturya da Rusya ile yakınlaşmaya başladı.

II. Joseph ile II. Katerina arasında kurulan siyasi yakınlık, Osmanlı açısından iki büyük devletin aynı anda karşısına çıkması anlamına geliyordu. TDV İslâm Ansiklopedisi'nin I. Abdülhamid maddesinde de belirtildiği üzere Rusya'nın Avusturya ile birleşmesi Osmanlı Devleti'ni çok zor bir stratejik durumla karşı karşıya bırakmıştı. Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı topraklarını paylaşmaya yönelik planları da Osmanlı karar vericilerinin savaş algısını derinden etkiledi. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Burada tarihsel tabloyu doğru görmek gerekir. Osmanlı Devleti tek bir düşmanla savaşmıyordu. **İki büyük Avrupa gücüyle aynı dönemde mücadele ediyordu.** Bu durum askerî planlamayı son derece zorlaştırıyordu.

II. I. Abdülhamid ve savaşın başlaması

I. Abdülhamid 1774 yılında tahta çıkmış ve 1789 yılına kadar hüküm sürmüştür. Onun saltanatı, Osmanlı Devleti'nin Rusya karşısındaki güç kaybının giderek daha görünür hale geldiği bir döneme denk gelir.

Fakat burada padişahı yalnızca “savaş kaybeden hükümdar” şeklinde değerlendirmek tarihsel gerçekliği eksiltir. Çünkü onun döneminde askerî ve teknik alanda yenilik arayışları da devam ediyordu.

Topçu, mühendislik ve istihkâm alanlarında Avrupa'dan uzmanlar getiriliyor, teknik eğitim kurumları geliştirilmeye çalışılıyordu. Ancak 1787'de başlayan savaş, bu reformların sonuçlarını tam olarak vermesine fırsat bırakmadan Osmanlı Devleti'ni geniş bir askerî mücadele içine soktu. TDV'nin I. Abdülhamid maddesi de bu reform hareketlerinin özellikle Fransız uzmanların desteğiyle sürdürüldüğünü, ancak savaş ortamının bunları kesintiye uğrattığını belirtmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

1787'de Osmanlı-Rusya savaşı başladı. Ardından Avusturya da Osmanlı'ya karşı savaşa girdi. 1788 yılı artık yalnızca diplomatik bir kriz yılı değil, **iki cepheli büyük bir savaş yılıydı.**

III. Koca Yusuf Paşa'nın Avusturya cephesine gönderilmesi

Savaşın önemli isimlerinden biri **Koca Yusuf Paşa** oldu. I. Abdülhamid, Koca Yusuf Paşa'ya olağanüstü geniş yetkiler verdi. TDV'nin Koca Yusuf Paşa maddesine göre padişah, 22 Şubat 1788'de sefere çıkan Yusuf Paşa'ya sınırları çok geniş bir bağımsızlık ve mutlak yetki alanı tanımıştı. Bu yetkinin derecesi, kaynakta Köprülüler dönemindeki güçlü sadrazamların yetkileriyle karşılaştırılmaktadır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Bu kararın arkasında stratejik bir düşünce vardı. Avusturya cephesi, Rus cephesine kıyasla Osmanlı açısından daha elverişli görülüyordu.

Başka bir ifadeyle:

Osmanlı, Avusturya cephesinde başarı kazanarak iki cepheli savaşın yükünü azaltmak istiyordu.

Bu oldukça rasyonel bir askerî hedefti. Çünkü iki ayrı cephede aynı anda güçlü bir savaş yürütmek, 18. yüzyıl şartlarında lojistik açıdan son derece ağırdı.

IV. Habsburg ordusu: büyük, modernleşen fakat karmaşık bir yapı

Şimdi karşı tarafa bakalım.

Karansebeş hadisesini yalnızca "Avusturya ordusu sarhoş askerlerden oluşuyordu" şeklinde anlatmak büyük bir tarihsel hata olur. Tam tersine, Habsburg ordusu 18. yüzyılın en önemli askerî kurumlarından biriydi. II. Joseph döneminde askerî sistem üzerinde ciddi reformlar yapılmıştı.

Özellikle **Askerî Sınır** bölgesindeki birlikler önemliydi. Bugünkü Hırvatistan, Sırbistan ve Romanya'nın bazı bölgelerini kapsayan sınır sistemi, Osmanlı'ya karşı savunmada uzun süredir önemli rol oynuyordu.

2023 tarihli akademik bir çalışma, II. Joseph'in Askerî Sınır üzerinde reformlar gerçekleştirdiğini ve 1787'de uygulamaya konan kantonal sistemin savaşın başlamasından yaklaşık on ay önce tamamen yürürlüğe girdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla 1788 savaşı, aynı zamanda Habsburgların yeni askerî düzeninin gerçek savaş koşullarında sınandığı bir dönemdi. (DergiPark)

Burada çok önemli bir paradoks ortaya çıkmaktadır:

Bir orduyu modernleştirmek, onun otomatik olarak savaşta kusursuz davranacağı anlamına gelmez.

Barış zamanında yapılan reformlarla savaş alanındaki gerçeklik birbirinden farklıdır. Harita üzerinde kusursuz görünen bir birlik sistemi, gece karanlığında, farklı diller konuşan askerlerin bulunduğu, yorgun ve korkmuş insanların bir arada bulunduğu bir ortamda aynı şekilde çalışmayabilir. Karansebeş tam olarak bu noktada önem kazanır.

V. "120.000 kişilik Haçlı ordusu" meselesi Şimdi sorunuzun başlangıç noktasına dönelim. **120.000 kişi.** Bu rakam nereden geliyor? yüzyılın Habsburg savaşlarıyla ilgili anlatımlarda çok büyük ordu mevcutlarından söz edilir.

Ancak burada üç farklı şeyi birbirinden ayırmamız gerekir:

1. Habsburg Monarşisinin toplam askerî kapasitesi Bu, savaş sırasında kullanılabilecek toplam insan gücüdür.

2. 1788 seferindeki ana ordunun mevcudu Bu, belirli bir harekât için sahada toplanan ordudur.

3. Karansebeş gecesinde fiilen olayın bulunduğu kuvvet Bu ise daha farklıdır.

Dolayısıyla:

"120.000 kişilik ordu Karansebeş'te tek bir yerde duruyordu." demek metodolojik açıdan doğru değildir.

Modern tarihçilikte rakamların hangi tarihe, hangi birliklere ve hangi

operasyonel gruba ait olduğuna dikkat etmek gerekir.

Matthew Z. Mayer'in 1788 seferini inceleyen çalışması, II. Joseph'in seferini yalnızca "kötü komutanlık" ile açıklamanın yetersiz olduğunu; Rus yardımının yetersizliği, iklim, arazi ve Osmanlıların beklenenden güçlü askerî faaliyetinin de sonuç üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. (Dissertation.com)

Dolayısıyla **120.000** rakamını tarihsel anlatıda kullanabiliriz; fakat onu kesin ve tartışmasız "Karansebeş'te bulunan asker sayısı" gibi sunmamak gerekir.

VI. "Haçlı ordusu" kavramı neden problemli?

Bu noktayı özellikle vurgulamak istiyorum. Karansebeş'teki karşı güç için:

"120.000 kişilik Haçlı ordusu" demek popüler dilde anlaşılır olabilir. Fakat akademik tarih açısından doğru kavram: **Habsburg/Avusturya ordusu** veya **Doğu İmparatorluk ordusu**

olacaktır.

Çünkü burada Orta Çağ'daki klasik anlamıyla Papalık tarafından ilan edilmiş bir Haçlı Seferi bulunmamaktadır. Habsburg Monarşisi, Rusya ile birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı savaşıyordu. Bu savaşın dinî bir boyutu elbette vardı; Osmanlı-Habsburg çatışmalarının Avrupa'daki tarihsel algısında "Hristiyanlık–Müslümanlık" karşıtlığı önemli bir yer tutuyordu. Fakat akademik tarihçilikte her Osmanlı-Avrupa savaşına otomatik olarak **"Haçlı Seferi"** demek doğru değildir.

Bu ayrım küçük görünür. Aslında değildir. Çünkü tarihsel kavram, olayın nasıl anlaşılacağını belirler.

VII. 1788 seferinin ilk aşaması

1788'e gelindiğinde Habsburg ordusu Osmanlı cephesine yöneldi. Ancak daha ilk aşamalarda sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Büyük ordunun hareket ettirilmesi kolay değildi. Özellikle Banat bölgesinin coğrafyası, nehirleri, bataklıkları, ulaşım şartları ve iklimi askerî harekâtı zorlaştırıyordu.

Bunun üzerine hastalıklar yayılmaya başladı. Bu ayrıntı çok önemlidir. Çünkü savaş yalnızca kurşunla yapılmaz. Bir ordunun düşmanı bazen: **hastalık, bazen iklim şartları, moral ve motivasyon** olabilir.

Mayer'in 1788 seferi üzerine yaptığı araştırmada iklim ve arazi koşullarının Habsburg ordusunun yaşadığı sorunlarda önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır. (Dissertation.com)

Bu nedenle Karansebeş gecesini anlamak için yalnızca o geceye bakmak yetmez. O geceye gelinceye kadar askerlerin:

- yorgun,
- hastalıklara maruz,
- lojistik sorunlarla karşılaşmış,
- sürekli hareket halinde,
- düşman saldırısı beklentisi içinde

olduğunu düşünmek gerekir. İşte insan psikolojisi tam burada devreye girer.

VIII. Osmanlı ordusunun Banat'taki ilerleyişi

1788 yazının ikinci yarısında Osmanlı kuvvetleri Banat bölgesinde harekete geçti. Osmanlıların bu bölgedeki faaliyetleri Habsburg ordusunu savunma durumuna soktu. Modern araştırmalar, Haziran-Eylül 1788 arasında Orşova'dan Karansebeş-Lugoj hattına kadar çeşitli çatışmalar yaşandığını göstermektedir. Costin Feneşan'ın Banat'taki savaş kayıplarını inceleyen çalışması da bu dönemdeki Osmanlı-Habsburg çatışmalarının bölge halkı ve ekonomik kaynaklar üzerinde ağır sonuçlar yarattığını ortaya koymaktadır. (CEEOL)

Burada önemli bir nokta vardır: **Karansebeş hadisesi boşlukta meydana gelmedi.** Bölge zaten savaş alanıydı. Osmanlı kuvvetleri ilerliyordu. Avusturya ordusu geri çekilme ve yeniden konuşlanma sorunları yaşıyordu.

Dolayısıyla askerlerin zihninde: "Osmanlı ordusu her an saldırabilir." düşüncesinin bulunması son derece doğaldı. İşte gece yaşanan olayın psikolojik zemini burada oluştu.

IX. Karansebeş'e yaklaşırken: ordunun görünmeyen yorgunluğu

Tarih kitapları genellikle askerleri rakamlarla anlatır. 100.000 asker. 120.000 asker.

- Toplar.
- Atlar.
- Tüfekler.
- Süvariler.

Fakat 100.000 insanın ne demek olduğunu çoğu zaman düşünmeyiz.

100.000 insan: 100.000 farklı korku, 100.000 farklı yorgunluk, 100.000 farklı algı, 100.000 farklı tepki demektir.

Büyük bir ordunun en büyük problemi burada ortaya çıkar. Bir kişi bağırır. Yanındaki kişi ne olduğunu anlayamaz. Üçüncü kişi yanlış yorumlar. Dördüncü kişi silahını hazırlar. Beşinci kişi ateş eder.

Altıncı kişi: **"Düşman saldırdı!"** diye düşünür.

Artık gerçek olay ile insanların algıladığı olay birbirinden ayrılmıştır. Karansebeş gecesinde yaşanan hadisenin en önemli yönlerinden biri budur.

X. Karansebeş gecesi

Şimdi olayın merkezine geliyoruz. Eylül 1788. Habsburg ordusu Karansebeş civarındadır.

II. Joseph'in ordusu zaten zor bir durumdadır. Osmanlı baskısı vardır ve Geri çekilme ihtimali vardır. Askerler yorgundur. Gece vardır. Ve en önemlisi:

düşmanın nerede olduğu konusunda belirsizlik vardır.

Modern akademik çalışmalarda, 21 Eylül gecesi geri çekilme hareketinin Karansebeş'te paniğe dönüştüğü ve

ordunun Lugoj'a kadar geri çekildiği belirtilmektedir. (EPA)

İşte meşhur olay burada başlar.

XI. Hussarlar ve keşif hareketi

Popüler anlatıya göre Macar Hussar birliklerinden bazı askerler nehrin karşı tarafına geçerek Osmanlı birliklerini aramaya başladı.

Burada bir grup askerle başka bir grup arasında içki nedeniyle anlaşmazlık çıktı.

Bu hikâyenin ayrıntıları konusunda tarihçilerin ihtiyatlı olması gerekir.

Çünkü Karansebeş olayına ilişkin anlatıların önemli bir bölümü olaydan sonra şekillenmiştir.

Ancak güvenilir tarihsel çerçeve açısından kabul edilen esas nokta şudur:

Geceleyin askerî kampta bir karışıklık çıktı ve bu karışıklık geniş çaplı paniğe dönüştü.

Macar askerleri ile diğer birlikler arasındaki dil farklılıkları da olayın büyümesine katkıda bulunmuş olabilir.

Burada "olabilir" kelimesi önemlidir.

Çünkü tarihçi, kaynakların kanıtladığı şey ile sonradan oluşturulmuş açıklamayı birbirinden ayırmak zorundadır.

XII. Bir ses nasıl düşmana dönüşür?

Şimdi olayın psikolojik mekanizmasını düşünelim.

- Gece.
- Karanlık.
- Silah sesi.
- Bağırış.
- Koşan insanlar.
- Atların sesi.
- Askerler zaten Osmanlı saldırısını bekliyor.
- Bir asker bağırıyor:
- **"Türkler!"**

Bunu duyan diğer asker için artık sorgulama süreci başlamıyor. Çünkü insan beyninin savaş koşullarındaki en temel refleksi şudur:

Belirsizlik + ölüm tehdidi = hızlı karar!

Normal şartlarda insan:

- ✓ "Ne oldu?" diye sorabilir.
- ✓ Savaşta ise: "Düşman mı?"

sorusunun cevabı bazen bir saniyeden kısa sürede verilir.

Yanlış cevap verilirse sonuç ölümcül olabilir.

Karansebeş hadisesinin en önemli psikolojik boyutu budur.

XIII. Dil sorunu

Habsburg ordusu çok uluslu bir yapıya sahipti. Bu ordu içerisinde farklı halklardan askerler bulunuyordu. Bu durum aslında Habsburg Monarşisinin normal askerî yapısının bir sonucuydu. Fakat çok uluslu yapı, savaşta bazı avantajlar sağlarken ciddi dezavantajlar da yaratabilirdi. Özellikle gece şartlarında. Bir komutanın verdiği emir, karşıdaki birlik tarafından aynı şekilde anlaşılmayabilir.

- ❖ Bir kelimenin telaffuzu farklılaşabilir.
- ❖ Bir bağırış farklı algılanabilir.
- ❖ Bir birlik diğerinin niyetini anlayamayabilir.

Böylece:

bilgi → mesaj → yorum → karar zincirinin her aşamasında hata ortaya çıkabilir.

Karansebeş'in askerî tarih açısından önemli derslerinden biri tam olarak budur.

XIV. Dost ateşi

"Dost ateşi" kavramı modern askerî literatürde, kendi birliklerinin yanlışlıkla kendi birliklerine ateş açmasını ifade eder.

Bu, yalnızca 18. yüzyıla özgü bir olay değildir. Modern savaşlarda da dost ateşi vakaları yaşanmıştır.

Ancak Karansebeş'i ilginç yapan, dost ateşinin tek bir birlikle sınırlı kalmayıp **geniş çaplı bir panik zinciriyle birleşmiş olmasıdır.**

Birlikler birbirlerini düşman sanmaya başladıysa, ateş açılması artık tekil bir hata olmaktan çıkar. Sistemik bir probleme dönüşür. Bu noktada bir ordunun büyüklüğü avantaj olmaktan çıkabilir. Hatta dezavantaja dönüşebilir.

Çünkü:

büyük ordu → daha fazla insan → daha fazla iletişim noktası → daha fazla yanlış anlaşılma ihtimali demektir.

XV. Atların ve top seslerinin psikolojik etkisi

Popüler anlatıda atların ürkerek kaçması, top ateşlerinin başlaması ve bağırışların panik dalgasını büyütmesi önemli yer tutar. Bunun her ayrıntısının kesin biçimde belgelenmiş olduğunu söylemek doğru olmaz. Ancak askerî psikoloji açısından mekanizma son derece anlaşılırdır.

- Geceleyin bir at sürüsünün koşması, bir asker tarafından süvari saldırısı olarak algılanabilir.
- Bir top sesi, saldırının başladığı düşüncesini güçlendirebilir.
- Bir insanın koşması, diğerlerini koşturabilir.
- Bir grubun kaçması, diğer grubun: "Demek ki gerçekten düşman geldi."

diye düşünmesine yol açabilir.

Böylece **panik kendi kendini doğrulayan bir sisteme dönüşür.**

XVI. Panik nasıl büyür?

Bunu basit bir zincirle gösterebiliriz:

Belirsizlik
↓
Tehdit algısı
↓
Yanlış bilgi
↓
Korku
↓
Bireysel kaçış
↓
Toplu hareket
↓
Komuta kontrolünün zayıflaması
↓
Dost ateşi

↓

Daha büyük korku

↓

Daha büyük kaçış

↓

Ordunun geri çekilmesi

Bu zincirde ilginç olan şudur:

İlk hata küçük olabilir. Ama sistem büyüdükçe hata da büyür. Başlangıçta birkaç kişi arasındaki bir kavga olabilir. Sonunda binlerce insanın hareketini etkileyebilir.

Bu, günümüz sistem teorisi açısından da son derece ilginç bir örnektir.

XVII. II. Joseph'in durumu

II. Joseph'in ordunun başında bulunması olayın dramatik yönünü daha da artırmaktadır. Çünkü hükümdarın bizzat ordunun başında bulunması, başarısızlığın siyasi ve psikolojik maliyetini artırıyordu.

II. Joseph yalnızca askerî komutan değildi. O, Habsburg Monarşisinin hükümdarıydı. Dolayısıyla ordunun yaşadığı karmaşa aynı zamanda hükümdarın otoritesine de zarar verebilirdi.

Karansebeş'ten sonra ordunun Lugoj'a kadar çekilmesi, 1788 seferinin genel başarısızlıklarıyla birlikte düşünüldüğünde ciddi bir prestij problemi oluşturdu. Modern araştırmalar II. Joseph'in seferinin sorunlarını yalnızca kişisel komuta hatalarıyla açıklamanın yetersiz olduğunu, çok sayıda yapısal faktörün bulunduğunu vurgulamaktadır. (Cambridge Repository)

XVIII. Osmanlı ordusu gerçekten savaşmadan mı kazandı?

Şimdi baştaki sorunuza gelelim: “Osmanlı ordusu gerçekten savaşmadan mı kazandı? “

Cevap:

Karansebeş gecesi açısından büyük ölçüde evet; fakat 1788 Avusturya cephesinin tamamı açısından hayır.

Bu ayrım çok önemlidir.

Osmanlı ordusu Karansebeş'te Habsburg ordusuyla klasik bir meydan savaşı yaparak onu yok etmedi. Habsburg ordusu zaten geri çekilme sürecindeydi. 21 Eylül gecesi geri çekilme paniğe dönüştü. Modern bir akademik çalışmada bu durum açık biçimde:

“withdrawal changed to panic” şeklinde özetlenmektedir. (EPA)

Yani: **geri çekilme → panik** dönüşümü yaşanmıştır.

Bu nedenle: “Osmanlı ordusu Karansebeş'te 120.000 kişiyi savaşarak yendi.” yanlıştır.

Fakat:

“Habsburg ordusu Osmanlı ordusuyla belirleyici bir meydan savaşına girmeden önce ciddi bir panik yaşayarak geri çekildi.” ifadesi tarihsel gerçekliğe çok daha yakın olmasına ragmen, savaş ortamının insan fizyolojisi ve psikolojisini nasıl etkilediği, hızlı değişken ortamların stratejik

yöneylemlerin taktikleri açısından önemlidir.

XIX. Fakat Osmanlı ordusu tamamen pasif değildi

Burada Osmanlı ordusunun rolünü küçümsememek gerekir. Karansebeş olayının arkasında **Osmanlı askerî baskısı** bulunuyordu. Avusturya ordusu boşlukta panik yaşamıyordu. Karşısında Osmanlı Devleti vardı. Osmanlı kuvvetleri Banat'ta ilerliyor ve Avusturya savunmasını zorluyordu.

Dolayısıyla olayın psikolojik denkleminde Osmanlı ordusu doğrudan gece saldırısı yapmamış olsa bile, **düşman tehdidinin gerçekliği** vardı.

Bu çok önemli bir farktır.

Eğer bölgede Osmanlı ordusu hiç bulunmasaydı, aynı panik muhtemelen aynı şekilde ortaya çıkmayabilirdi. Yani Osmanlı ordusu: **ateşi başlatan taraf olmayabilir;** ama **korkunun gerçek nedenlerinden biri olarak sahadaydı.**

XX. Karansebeş'in paradoksu

Burada çok ilginç bir tarihsel paradoks ortaya çıkıyor. Bir orduya zarar vermenin iki yolu vardır:

Birinci yol

- Doğrudan saldırırsınız.
- Askerlerini öldürürsünüz.
- Silahlarını imha edersiniz.
- Mevzilerini ele geçirirsiniz.

İkinci yol Ordunun:

- **algısını**
- **moralini**
- **koordinasyonunu**
- **komuta sistemini**

bozarsınız.

Karansebeş ikinci kategori açısından önemlidir.

Fakat burada tekrar uyaralım:

Osmanlıların Karansebeş gecesinde planlı bir psikolojik harp operasyonu yaptığına dair sağlam kanıt yoktur.

Bu olay, Osmanlıların bilinçli olarak gerçekleştirdiği bir operasyon şeklinde sunulmamalıdır.

Daha doğru yorum:

Osmanlı askerî baskısının oluşturduğu tehdit ortamında Habsburg ordusunun kendi içindeki iletişim ve panik sorunları, geri çekilmeyi ağırlaştırmıştır.

XXI. Karansebeş'in gerçek "zaferi" neydi?

Bence burada "zafer" kelimesini yeniden düşünmek gerekir.

Askerî zafer: **düşmanın imhası** değildir yalnızca.

- Bazen, **düşmanın hedefinden vazgeçmesi** de sonuçtur.
- Bazen, **geri çekilmesi** sonuçtur.
- Bazen, **savaşma kapasitesini kaybetmesi** sonuçtur.

Karansebeş'te Habsburg ordusunun savaşma düzeninin ciddi şekilde

bozulması ve Lugoj'a kadar geri çekilmesi, Osmanlı açısından stratejik bir avantaj yarattı. (EPA)

Dolayısıyla olay: **“Osmanlı ordusunun tek başına kazandığı bir meydan savaşı”**

değil, **“Osmanlı askerî baskısı altındaki Habsburg ordusunun kendi içindeki kriz nedeniyle ağır bir geri çekilme yaşaması”**

olarak değerlendirilmelidir.

XXII. Koca Yusuf Paşa'nın rolü

Burada Koca Yusuf Paşa'nın rolü de dikkatle ele alınmalıdır.

Osmanlı tarih yazımında Yusuf Paşa'nın Avusturya cephesindeki başarıları önemlidir.

TDV İslâm Ansiklopedisi, Mehadiye ve Şebeş muharebelerini 1788 Ağustos-Eylül dönemindeki Osmanlı başarıları arasında zikretmektedir. Ancak aynı kaynak, Yusuf Paşa'nın ordu sevk ve idaresinde hesapsız ve plansız hareketlerinin kısa süre içinde ortaya çıktığını da belirtmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Bu çok önemli bir ayrıntıdır.

Çünkü tarihçi bir kişiyi:

“kahraman”

veya

“başarısız komutan”

diye tek bir sıfatla açıklamak yerine, farklı olaylardaki performansını ayrı ayrı incelemelidir.

Koca Yusuf Paşa:

- Avusturya cephesinde başarılar kazanmış,
- Osmanlı ordusunun ilerlemesini sağlamış,
- fakat savaşın diğer safhalarında ciddi sorunlarla karşılaşmış,
- Rus cephesindeki gelişmeler karşısında zor durumda kalmış,
- sonunda siyasi desteğini kaybetmiştir.

Bu nedenle Karansebeş hadisesini tek başına Koca Yusuf Paşa'nın askerî dehasına bağlamak doğru değildir.

XXIII. Osmanlı cephesindeki başarıların sınırı

1788'in ilk döneminde Osmanlılar Avusturya cephesinde bazı başarılar elde etti.

Ancak savaşın tamamı Osmanlı lehine ilerlemedi.

Rusya cephesindeki durum çok daha zordu.

Özellikle **Hotin, Yaş ve Özü** gibi gelişmeler Osmanlı açısından ağır sonuçlar doğurdu.

TDV'nin Koca Yusuf Paşa maddesinde Özü'nün kaybının ve çok sayıda sivilin hayatını kaybetmesinin Osmanlı yönetiminde büyük yankı uyandırdığı belirtilmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

I. Abdülhamid'in son günleri de bu gelişmelerin gölgesinde geçti.

Özü'nün kaybedildiği haberi kendisine ulaştığında büyük bir üzüntü yaşadı ve 7 Nisan 1789'da hayatını kaybetti. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Dolayısıyla Karansebeş'teki Osmanlı avantajını, Osmanlı Devleti'nin savaşı kesin biçimde kazandığı şeklinde değerlendirmek mümkün değildir.

XXIV. I. Abdülhamid'in ölümü

Burada tarihsel kronoloji bizi 1789'a getiriyor.

I. Abdülhamid 7 Nisan 1789'da öldü.

Yerine III. Selim geçti.

Bu değişim Osmanlı tarihinin çok önemli dönüm noktalarından biridir.

Çünkü III. Selim döneminde **Nizâm-ı Cedîd** reformları gündeme gelecektir.

Fakat Karansebeş olayının meydana geldiği sırada henüz I. Abdülhamid hayattadır.

Dolayısıyla olay doğrudan:

I. Abdülhamid dönemi

içinde değerlendirilmelidir.

XXV. Karansebeş bir "Osmanlı mucizesi" miydi?

Hayır.

Tarihsel olarak bunu söylemek mümkün değildir.

Çünkü olayın meydana gelmesinde çok sayıda faktör vardır.

Birinci faktör: Habsburg ordusunun geri çekilmesi

Ordu zaten zor durumdaydı.

İkinci faktör: Osmanlı askerî baskısı

Bölgede gerçek bir düşman tehdidi vardı.

Üçüncü faktör: Gece

Karanlık, bilgi akışını zorlaştırdı.

Dördüncü faktör: Çok uluslu yapı

Farklı diller ve birlikler arası iletişim sorunu riski vardı.

Beşinci faktör: Yorgunluk

Uzun seferler askerlerin karar verme kapasitesini etkileyebilir.

Altıncı faktör: Korku

Düşman saldırısı beklentisi, küçük olayların büyük tehdit olarak algılanmasına yol açabilir.

Yedinci faktör: Komuta-kontrol

Merkezî komuta ile ileri birlikler arasındaki iletişim koparsa panik büyüyebilir.

Dolayısıyla olayın nedeni:

tek bir içki fıçısı değildir.

tek bir bağırış değildir.

tek bir askerî hata değildir.

Bütün bunların birleştiği bir sistemik krizdir.

XXVI. "İçki" anlatısının sınırları

Karansebeş denildiğinde ilk akla gelen hikâye şudur:

Hussarlar içki aldı, kavga çıktı, Türkler geliyor diye bağırıldı ve ordu birbirini vurdu.

Bu anlatı çok akılda kalıcıdır.

Fakat akademik tarihçi için akılda kalıcılık kanıt anlamına gelmez.

Olayın içki boyutunun ayrıntıları sonraki anlatılarda önemli ölçüde genişlemiş olabilir.

Bu nedenle akademik bir metinde:

“İçki yüzünden savaş çıktı.”

demek yerine:

“Olayın sonraki anlatımlarında alkollü içki nedeniyle başlayan bir anlaşmazlık önemli bir unsur olarak aktarılmıştır; ancak bu anlatının ayrıntıları çağdaş ve modern kaynaklar arasında tartışmalıdır.”

demek daha doğrudur.

Bu ayrım, bilimsel tarih ile popüler tarih arasındaki temel farklardan biridir.

XXVII. “10.000 ölü” meselesi

Karansebeş hakkında en çok tekrar edilen rakamlardan biri:

10.000 ölü ve yaralı

iddiasıdır.

Bu rakam oldukça etkileyicidir.

Fakat burada da dikkatli olmak gerekir.

Modern araştırmalar, bu rakamın güvenilirliğinin tartışmalı olduğunu göstermektedir.

Özellikle 1788 seferinde Habsburg ordusunun hastalık nedeniyle çok ciddi kayıplar verdiği bilinmektedir.

Bu nedenle sonraki anlatılarda ordunun toplam kayıplarının Karansebeş gecesine bağlanması mümkün olmuştur.

Oysa askerî tarihçi için:

hastalıktan ölen

ile

Karansebeş gecesinde dost ateşi nedeniyle ölen

aynı kategoride değildir.

Dolayısıyla:

“Karansebeş gecesinde 10.000 Avusturyalı öldü.”

ifadesi kesin bir akademik veri olarak kullanılmamalıdır.

Bu rakam popüler literatürde yaygın olsa da, modern tarih araştırmaları olayın ayrıntıları ve kayıp sayıları konusunda daha ihtiyatlıdır. (Live Science)

XXVIII. Karansebeş'in tarihsel kaynağı problemi

Burada tarih metodolojisi açısından çok önemli bir konu ortaya çıkar.

Bir olayın çok anlatılması, onun ayrıntılarının doğru olduğu anlamına gelmez.

Karansebeş hakkında sonraki yüzyıllarda çok sayıda anlatı ortaya çıkmıştır.

Bunların bazıları birbirinden aktarılmış olabilir.

Bir kaynak diğerinden aldığı hikâyeyi tekrar etmiş olabilir.

Sonra üçüncü kaynak ikinci kaynağı kullanmış olabilir.

Böylece:

ilk anlatı → tekrar → süsleme → popülerleşme → efsaneleşme

süreci ortaya çıkar.

Bu nedenle modern tarihçi:

“Bu hikâye kaç kitapta anlatılmış?”

sorusundan önce:

“Bu hikâyenin en erken kaynağı nedir?”

sorusunu sorar.

Karansebeş konusunda bu metodolojik yaklaşım özellikle önemlidir.

Mayer'in 1788 seferine ilişkin çalışması da olayın kaynak problemlerini değerlendirmek açısından önem taşımaktadır. Cambridge'deki kayıt, çalışmanın Avusturya Savaş Arşivleri'ndeki özgün malzemelere dayandığını belirtmektedir. (Cambridge Repository)

XXIX. Osmanlı kaynakları açısından mesele

Osmanlı tarih yazımında Şebeş hadisesi, Avusturya ordusunun yaşadığı panik bağlamında ele alınabilir.

Ancak burada Osmanlı tarihçisinin bakış açısıyla Avusturya askerî belgelerini karşılaştırmak gerekir.

Çünkü her savaşta olduğu gibi tarafların kendi zaferlerini anlatma eğilimleri bulunabilir.

Osmanlı kaynakları:

düşmanın geri çekilmesini

başarı olarak vurgulayabilir.

Habsburg kaynakları ise:

kendi ordularındaki başarısızlığın nedenlerini

daha farklı biçimde açıklayabilir.

Modern tarihçilik bu iki tarafın kayıtlarını birbirine karşı test eder.

Bu nedenle tek bir tarafın kroniğine dayanarak kesin hüküm vermek doğru değildir.

XXX. Savaş esirleri bize başka bir şey söylüyor

1788–1791 Osmanlı-Avusturya savaşı yalnızca meydan muharebelerinden oluşmuyordu.

Savaş esirleri de önemli bir tarihsel veri kaynağıdır.

Fatma Sel Turhan'ın 2018 tarihli araştırması, Osmanlıların savaş sırasında çok sayıda Avusturyalı esir aldığını ve bu

kişilerin Rusçuk üzerinden Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerine dağıtıldığını ortaya koymaktadır. Çalışma ayrıca Ziştovi Antlaşması sonrasında esirlerin iadesi konusunda ciddi diplomatik sorunlar yaşandığını göstermektedir. (DergiPark)

Bu bize önemli bir şey anlatıyor:

1788–1791 savaşı gerçekten büyük bir askerî mücadeleydi.

Dolayısıyla Karansebeş'i:

“Osmanlı ile Avusturya arasında hiçbir ciddi çatışma yaşanmadı.”

şeklinde anlamak kesinlikle yanlıştır.

XXXI. Karansebeş ve “savaşmadan kazanma” kavramı

Şimdi kavramı biraz daha derinleştirelim.

Bir devletin askerî gücünü üç düzeyde düşünebiliriz:

Fiziksel güç

Asker, top, tüfek, süvari, mühimmat.

Organizasyonel güç

Komuta, lojistik, haberleşme, disiplin.

Psikolojik güç

Moral, güven, düşman algısı, birlik duygusu.

Bir ordu ilk düzeyde güçlü olabilir.

Fakat ikinci ve üçüncü düzeyde sorun yaşıyorsa savaş alanında beklenen performansı gösteremeyebilir.

Karansebeş:

fiziksel gücü yüksek

ama

psikolojik ve organizasyonel açıdan kriz yaşayan

bir ordunun örneğidir.

XXXII. Büyük ordunun paradoksu

120.000 kişilik bir ordunun küçük bir ordudan daha güçlü olması beklenir.

Fakat büyüklük beraberinde karmaşıklık getirir.

Küçük bir birlik:

- daha hızlı haberleşebilir,
- daha kolay yön değiştirir,
- daha kolay kontrol edilir.

Büyük bir ordu:

- daha fazla emir zinciri,
- daha fazla subay,
- daha fazla birlik,
- daha fazla lojistik,
- daha fazla iletişim noktası

gerektirir.

Bu nedenle:

büyüklük = güç

eşitliği her zaman doğru değildir.

Daha doğru ifade:

büyüklük × koordinasyon = kullanılabilir güç

olabilir.

Koordinasyon sıfıra yaklaşırsa büyüklüğün avantajı da azalır.

XXXIII. Karansebeş'i "sistem arızası" olarak okumak

Bu açıdan Karansebeş'i bir tür **sistem arızası** olarak değerlendirmek mümkündür.

Ordunun parçaları tek tek işlevsel olabilir.

Ama parçalar arasındaki bağlantı bozulursa bütün sistem zarar görür.

Şöyle düşünelim:

Bir bilgisayarın işlemcisi sağlamdır.

Belleği sağlamdır.

Ekranı sağlamdır.

Elektrik sistemi sağlamdır.

Fakat parçalar arasındaki bağlantı koparsa bilgisayar çalışmaz.

Bir ordu da böyledir.

Askerler iyi olabilir.

Silahlar iyi olabilir.

Atlar iyi olabilir.

Toplar iyi olabilir.

Fakat:

komuta → iletişim → karar → uygulama

zinciri bozulursa sistem çalışmaz.

Karansebeş hadisesinin askerî açıdan en önemli teorik dersi budur.

XXXIV. Osmanlı tarafında neden aynı şey yaşanmadı?

Burada çok ilginç bir soru ortaya çıkar.

Madem savaş ortamında korku ve belirsizlik bu kadar güçlüydü, neden Osmanlı ordusu aynı şekilde dağılmadı?

Bunun tek bir cevabı yoktur.

Osmanlı ordusu da kendi içinde çok farklı unsurlardan oluşuyordu.

Ancak operasyonun o aşamasında **saldıran taraf olmanın psikolojik avantajına** sahipti.

Avusturya ordusu geri çekiliyordu.

Geri çekilen orduların psikolojik durumu saldıran ordulardan farklıdır.

Saldıran taraf:

"Düşmanı bulacağım."

diye düşünür.

Geri çekilen taraf:

"Düşman beni bulacak."

diye düşünür.

Bu iki psikoloji arasında ciddi fark vardır.

XXXV. Geri çekilme psikolojisi

Bir ordu geri çekilmeye başladığında her ses daha tehlikeli algılanabilir.

Çünkü asker zaten tehdidin arkasından geldiğini düşünür.

Bu nedenle:

geri çekilme → tehdit algısının artması

sonucunu doğurabilir.

Karansebeş'te de tam olarak böyle bir psikolojik ortamın oluşmuş olması mümkündür.

Modern kaynakların "geri çekilmenin paniğe dönüşmesi" vurgusu bu açıdan çok değerlidir. (EPA)

XXXVI. Karansebeş bir "komutan hatası" mıydı?

Kısmen olabilir.

Fakat yalnızca böyle açıklamak yeterli değildir.

Matthew Z. Mayer'in araştırmasının önemli tarafı burada ortaya çıkıyor.

Mayer, 1788 seferinin başarısızlığını yalnızca II. Joseph'in askerî yetenekleriyle açıklamıyor.

Aksine:

- Rus yardımının yetersizliği,
- iklim,
- arazi,
- Osmanlıların güçlü direnişi

gibi yapısal faktörleri de hesaba katıyor. (Dissertation.com)

Bu yaklaşım tarih yazımı açısından değerlidir.

Çünkü büyük tarihsel olaylar çoğu zaman:

tek adam + tek karar

modeliyle açıklanamaz.

XXXVII. II. Joseph neden Osmanlılarla savaşmaya girdi?

II. Joseph'in Osmanlı savaşındaki motivasyonunu yalnızca "Türkleri yenmek" şeklinde açıklamak eksik olur.

Habsburg Monarşisinin Balkanlar'daki nüfuzunu artırma hedefi vardı.

Rusya ile ittifak da bu stratejiyi güçlendiriyordu.

Fakat savaş başladığında büyük bir sorun ortaya çıktı:

Rusya'nın ve Avusturya'nın aynı anda Osmanlı'ya karşı savaşması, Osmanlı'nın da iki cephede mücadele etmesine rağmen Avusturya'nın beklediği kadar kolay sonuç vermedi.

Osmanlılar Avusturya cephesinde beklenenden daha güçlü direnç gösterdi.

Bu durum Mayer'in çalışmasında da açıkça vurgulanmaktadır. (Dissertation.com)

XXXVIII. Karansebeş'in öncesinde Osmanlı başarıları

Bu nedenle Karansebeş gecesini yalnızca “Avusturyalıların kendi hatası” olarak görmek de doğru değildir.

Osmanlı tarafının sahadaki faaliyetleri Habsburg ordusunun hareket alanını daraltıyordu.

TDV'nin Koca Yusuf Paşa maddesi, 1788 Ağustos-Eylül dönemindeki **Mehadiye ve Şebeş muharebelerini** Osmanlı tarafındaki başarılar arasında zikretmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Bu gelişmelerin psikolojik sonucu küçümsenemez.

Bir ordu daha önce birkaç kez karşısındaki kuvvetle mücadele etmişse ve şimdi yeniden düşman baskısı altındaysa, gece yaşanan belirsiz bir olay çok daha kolay biçimde büyük tehdide dönüşebilir.

XXXIX. Şebeş ile Karansebeş aynı şey midir?

Türkçe tarih literatüründe:

Şebeş

adı kullanılabilir.

Batı kaynaklarında:

Karánsebes / Caransebeș

şeklinde geçmektedir.

Bugünkü Romanya'da **Caransebeș** olarak bilinen şehir, olayın geçtiği bölgedir.

Bu nedenle:

Şebeş Muharebesi

ile

Karansebeş olayı

ifadeleri kaynaklara göre farklı anlamlarda kullanılabilir.

Burada özellikle dikkat edilmesi gereken nokta şudur:

Osmanlı kaynaklarında **Şebeş muharebesi** ile popüler literatürde anlatılan **Karansebeş gecesi** aynı tarihsel anlatının farklı yönleriyle karıştırılabilir.

Bu yüzden akademik metinde olayın tarihini ve bağlamını açık biçimde vermek gerekir.

XL. “Osmanlı hiç savaşmadı” cümlesinin düzeltilmiş biçimi

Bence bütün araştırmanın ana cümlesi şu olmalıdır:

1788 Karansebeş hadisesinde Osmanlı ordusu, Habsburg ordusunu doğrudan bir meydan savaşıyla imha etmemiş; Osmanlı askerî baskısı altında geri çekilen Habsburg ordusu, gece meydana gelen panik ve komuta-kontrol bozukluğu sonucunda kendi içinde ciddi bir karmaşa yaşamış ve Lugoj'a kadar geri çekilmiştir.

Bu cümle, popüler anlatının heyecanını kaybetmeden tarihsel doğruluğu korur.

XLI. “120.000 kişiyi savaşmadan yendi” cümlesinin bilimsel karşılığı

Popüler anlatım:

“Osmanlılar 120.000 kişilik Haçlı ordusunu savaşmadan yendi.”

Akademik anlatım:

“1788 Avusturya-Osmanlı savaşı sırasında Habsburg ordusunun Karansebeş civarındaki geri çekilme hareketi geceleyin büyük bir paniğe dönüşmüş, birlikler arasında çatışma ve dost ateşi meydana gelmiş ve ordu Lugoj'a kadar geri çekilmiştir. Bu hadise, Osmanlı kuvvetleriyle belirleyici bir meydan savaşı yapılmaksızın Habsburg ordusunun operasyonel kapasitesinin ciddi biçimde zayıflamasına yol açmıştır.”

Aradaki fark çok önemlidir.

Birinci cümle **efsanevi**.

İkinci cümle **tarihsel analizdir.**

XLII. Karansebeş'in Osmanlı açısından anlamı

Osmanlı açısından olay üç farklı düzeyde okunabilir.

Birinci düzey: Operasyonel

Habsburg ordusu geri çekildi.

İkinci düzey: Psikolojik

Düşmanın moral üstünlüğü zarar gördü.

Üçüncü düzey: Stratejik

Banat bölgesinde Osmanlıların hareket alanı genişledi.

Fakat bu avantajların savaşın genel sonucunu belirlediğini söylemek doğru değildir.

Çünkü Rus cephesindeki gelişmeler Osmanlı açısından çok daha ağır sonuçlar doğuruyordu.

Bu nedenle:

Karansebeş = Osmanlı savaşının kesin zaferi

değildir.

Karansebeş = 1788 Avusturya cephesinde önemli bir Osmanlı avantajı

olarak değerlendirilmelidir.

XLIII. Karansebeş neden bugün hâlâ anlatılıyor?

Çünkü olay insan doğasının çok temel bir yönüne dokunuyor.

İnsan korktuğunda gerçek ile algı arasındaki mesafe daralır.

Normal zamanda:

“Bir ses duydum.”

dersiniz.

Savaşta:

“Düşman geliyor.”

dersiniz.

Normal zamanda:

“Birileri koşuyor.”

dersiniz.

Savaşta:

“Saldırı başladı.”

dersiniz.

Bu yüzden Karansebeş'in hikâyesi yalnızca askerî tarih değildir.

Aynı zamanda:

kitle psikolojisi

karar verme

algı yönetimi

kriz iletişimi

liderlik

ve

örgütsel davranış

açısından da okunabilir.

XLIV. Kitle psikolojisi açısından Karansebeş

Bir bireyin davranışı ile kitlenin davranışı aynı değildir.

Bir asker tek başına karanlıkta bir ses duyduğunda belki bekleyebilir.

Ama etrafındaki 100 asker koşmaya başlarsa o da koşabilir.

Burada bireysel karar:

toplumsal sinyal

tarafından etkilenir.

Bir kişinin davranışı diğerinin davranışını üretir.

Böylece:

korku → davranış

olmaktan çıkar.

korku → başkasının davranışını gözlemleme → o davranışı tehdit kanıtı olarak yorumlama → daha büyük korku

döngüsüne dönüşür.

Bu, modern kitle psikolojisinin temel mekanizmalarından biri olarak okunabilir.

XLV. Kriz iletişimi açısından Karansebeş

Bir kriz sırasında bilgi akışının üç özelliği vardır:

hız

doğruluk

tek merkezlilik

Bu üçünden biri bozulursa kriz büyür.

Karansebeş'te gece şartlarında bilgi hızla yayılmıştır.

Fakat bilginin doğruluğu konusunda ciddi problem vardır.

Dahası, farklı birliklerin aynı bilgiyi aynı şekilde yorumlayabildiğini söylemek güçtür.

Sonuç:

hızlı fakat doğrulanmamış bilgi

olmuştur.

Bu, modern kurumlar için de son derece önemli bir derstir.

XLVI. Liderlik açısından Karansebeş

Liderliğin yalnızca emir vermek olmadığını bu olay çok açık biçimde gösterir.

Lider:

doğru bilgiyi üretmeli,

bilginin doğru kişiye ulaştığından emin olmalı,

kriz anında belirsizliği azaltmalı,

astlarının birbirini yanlış anlamasını engellemeli,

ve en önemlisi paniğin davranışa dönüşmesini önlemelidir.

Bir orduda 100.000 asker bulunabilir.

Ama kriz anında:

tek bir yanlış bilgi

100.000 kişiyi etkileyebilir.

Bu nedenle liderliğin temel görevlerinden biri aslında:

belirsizliği yönetmektir.

XLVII. Karansebeş ve karar teorisi

Olayı karar teorisi açısından da düşünebiliriz.

Askerin önünde iki seçenek vardır:

A: Beklemek

B: Ateş etmek/kaçmak

Eğer düşmanın gerçekten geldiğini düşünüyorsa B seçeneği rasyonel görünebilir.

Fakat bilgi yanlışsa B seçeneği felakete dönüşür.

Demek ki sorun yalnızca karar değildir.

Kararın dayandığı bilginin kalitesi önemlidir.

Bu nedenle:

iyi karar = doğru bilgi + doğru yorum + doğru zaman

üçlüsüne bağlıdır.

Karansebeş'te bu zincirin özellikle "doğru bilgi" kısmı çökmüştür.

XLVIII. Tarihin ironisi

Karansebeş'in en büyük ironisi şudur:

Habsburg ordusu Osmanlı ordusundan korkuyordu.

Fakat o gece Osmanlı ordusu tarafından yok edilmedi.

Kendi korkusu tarafından parçalandı.

Bu cümle edebî açıdan güçlüdür.

Ama tarihçinin burada da dikkatli olması gerekir.

"Parçalandı" ifadesi mecazidir.

Ordu tamamen yok olmadı.

Ertesi gün hâlâ büyük bir askerî güçtü.

Ancak ciddi biçimde düzensizleşmiş ve geri çekilmişti.

Dolayısıyla:

“Kendi korkusu tarafından parçalandı”

ifadesini olayın psikolojik özünü anlatan bir metafor olarak kullanabiliriz.

Tarihsel veri olarak ise:

“Panik nedeniyle geri çekilme ve birlikler arası çatışma yaşandı.”

demek gerekir.

XLIX. Habsburg ordusunun daha sonraki durumu

Karansebeş olayı savaşın sonu değildi.

Habsburg ordusu yeniden toparlanmaya çalıştı.

1788 seferi tamamen başarısızlıkla sonuçlanmış da değildi.

Mayer'in çalışması, Habsburg ordusunun Belgrad'ı alamamasına rağmen sonraki 1789 seferi için bazı stratejik pozisyonlar elde ettiğini belirtmektedir. (Dissertation.com)

Bu ayrıntı çok önemlidir.

Çünkü popüler tarih genellikle olayları:

kazandı / kaybetti

şeklinde iki kutba ayırır.

Oysa savaşların gerçekliği daha karmaşıktır.

Bir ordu bir muharebeyi kaybedebilir ama savaşı sürdürebilir.

Bir bölgeyi kaybedebilir ama başka bir bölgede avantaj sağlayabilir.

Karansebeş de böyle bir savaşın yalnızca bir parçasıdır.

L. 1789 ve savaşın devamı

I. Abdülhamid'in 1789'da ölümüyle Osmanlı tahtına III. Selim çıktı.

Savaş devam etti.

Koca Yusuf Paşa da görevini uzun süre koruyamadı.

TDV'nin verdiği bilgiye göre 1789'da yaşanan gelişmeler ve Kalas yenilgisi sonrasında Yusuf Paşa sadrazamlıktan uzaklaştırıldı. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Bu da bize başka bir şey gösterir:

Karansebeş'teki başarı, Koca Yusuf Paşa'nın sınırsız askerî başarısının göstergesi değildir.

Osmanlı savaş yönetimi de kendi iç sorunlarıyla mücadele ediyordu.

LI. Savaşın sonuna doğru

Osmanlı Devleti aynı anda Rusya ile de savaşmaya devam etti.

Avusturya cephesi zaman içinde farklı bir hâl aldı.

Sonunda Habsburg Monarşisi ile Osmanlı Devleti arasında **Ziştovi Antlaşması** imzalandı.

Antlaşma 4 Ağustos 1791 tarihinde imzalandı.

1787–1791 Osmanlı-Avusturya savaşının sonunda imzalanan Ziştovi Antlaşması, iki devlet arasındaki uzun savaş döneminde önemli bir dönüm noktası oldu. Akademik araştırmalar antlaşmanın Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcını oluşturduğunu vurgulamaktadır. (DergiPark)

Dolayısıyla Karansebeş'i savaşın sonundan bağımsız düşünmek mümkün değildir.

LII. Ziştovi ve Karansebeş arasındaki tarihsel bağ

Karansebeş: **1788**

Ziştovi: **1791**

Arada yaklaşık üç yıl vardır. Bu üç yıl bize şunu gösterir:

Bir gecenin askerî etkisi ile bir savaşın diplomatik sonucu aynı şey değildir.

Karansebeş'te Habsburg ordusu ciddi bir kriz yaşamıştır.

Fakat savaş üç yıl daha devam etmiştir.

Sonunda iki devlet masaya oturmuştur.

Dolayısıyla Karansebeş:

savaşın sonucu değil, savaşın içindeki çarpıcı bir dönemeçtir.

LIII. Tarihsel hafıza olayı nasıl değiştirdi?

Karansebeş zamanla bir askerî anekdota dönüştü.

Daha sonra:

- içki,
- kavga,
- “Türkler geliyor”,
- yanlış anlaşılma,
- kendi askerini vurma,
- binlerce ölü

gibi unsurlar tek bir dramatik hikâye içerisinde birleşti.

Bu anlatı çok güçlüydü.

Çünkü insan zihni karmaşık tarihsel süreçleri hatırlamak yerine hikâyeleri hatırlamaya eğilimlidir.

“1788 Avusturya ordusunun Banat'ta geri çekilmesi ve komuta-kontrol sorunları” akılda zor kalır.

Ama:

“**Bir ordu Türkler geliyor sanıp kendini vurdu**.”

çok kolay hatırlanır. İşte tarihsel hafıza böyle çalışır.

LIV. Efsane ile gerçek arasındaki çizgi

Karansebeş'in en önemli tarihçilik dersi belki de budur.

Bir olay:

gerçek olabilir.

Fakat onun hakkında anlatılan hikâyenin bütün ayrıntıları gerçek olmayabilir.

Karansebeş'te: **geri çekilme ve panik**

güçlü tarihsel dayanağa sahiptir. (EPA)

Fakat: **tam olarak kaç kişinin öldüğü,**

içkinin olayın ne kadarında rol oynadığı,

hangi emirlerin hangi kelimelerle verildiği, olayın bütün aşamalarının nasıl geliştiği konusunda kesinlik derecesi aynı değildir.

Bu nedenle tarihçi için en doğru yöntem:

kanıtlanmış olanı kesin, muhtemel olanı ihtiyatlı, efsaneleşmiş olanı ise açıkça tartışmalı olarak sunmaktır.

LV. Karansebeş'ten çıkarılabilecek beş büyük ders

1. Sayı tek başına güç değildir

120.000 askeriniz olabilir.

Ama onları yönetemiyorsanız sayı avantajı azalır.

2. Bilgi silah kadar önemlidir

Yanlış bilgi gerçek mermi kadar tehlikeli olabilir.

3. Moral savaşın görünmeyen cephesidir
Asker düşmanın gücünden çok onun hakkında ne düşündüğüyle de hareket eder.

4. Komuta-kontrol ordunun sinir sistemidir

Sinir sistemi çalışmazsa kas gücü işe yaramaz.

5. Savaş bazen başlamadan kazanılır

Bir taraf saldırmadan önce karşı taraf hedefinden vazgeçerse, fiziksel savaş başlamadan operasyonel sonuç ortaya çıkabilir.

LVI. Karansebeş'i Osmanlı askerî tarihi açısından yeniden düşünmek

Osmanlı tarihinin genel anlatısında 18. yüzyıl çoğu zaman:

gerileme

kelimesiyle açıklanır.

Fakat Karansebeş olayı bu basit çerçeveyi sorgulamamıza yardımcı olur.

Osmanlı Devleti 18. yüzyılın sonunda hâlâ:

- büyük ordular oluşturabiliyor,
- Avusturya topraklarına karşı operasyon yapabiliyor,
- Banat'ta ilerleyebiliyor,
- Habsburg ordusunu savunma durumuna zorlayabiliyor,
- diplomatik olarak savaşın sonunda Ziştovi gibi bir antlaşmaya ulaşabiliyordu.

Bu nedenle “Osmanlı tamamen çökmüştü” şeklindeki anlatı da tarihsel gerçekliği karşılamaz.

Fakat diğer taraftan Osmanlı'nın Rusya karşısındaki güç kaybı da açıktır.

Yani tablo:

Çöküş veya **görkemli zafer** gibi iki kelimeyle açıklanamaz.

Daha doğru kavram: **dönüşüm** dür.

LVII. I. Abdülhamid döneminin tarihsel anlamı

I. Abdülhamid'in saltanatı tam da böyle bir geçiş dönemidir.

Bir tarafta klasik Osmanlı askerî sistemi vardır.

Diğer tarafta Avrupa'da gelişen:

- profesyonel ordu,
- topçu,
- mühendislik,
- istihkâm,
- askerî eğitim,
- lojistik,
- merkezîleşme

vardır.

Osmanlı yönetimi bunlara cevap vermeye çalışmaktadır.

Fakat reformların savaş koşullarında uygulanması kolay değildir.

Bu nedenle I. Abdülhamid dönemindeki savaşları yalnızca:

“Osmanlı yenildi.”

şeklinde okumak yetersizdir.

Daha doğru soru şudur:

Osmanlı Devleti, değişen Avrupa askerî sistemine karşı kendi askerî ve idarî kapasitesini ne ölçüde dönüştürebildi?

Karansebeş bu sorunun Habsburg tarafındaki karşılığını da gösterir.

Çünkü Habsburglar da kendi askerî sistemlerini reforme etmektedir.

Ve reform edilmiş bir sistem bile savaş alanında hata yapabilir.

LVIII. Karansebeş'in günümüz kurumları açısından anlamı

Burada tarihsel olay günümüzden bağımsız değildir.

Bir kurum düşünün.

Binlerce çalışanı var.

Çok büyük bir bütçesi var.

Teknolojik altyapısı güçlü.

Ama iletişim sistemi kötü.

Üst yönetim başka şey söylüyor.

Orta kademe başka şey anlıyor.

Alt kademe üçüncü bir uygulama yapıyor.

Kriz çıkıyor.

Bu kurum dışarıdan çok güçlü görünür.

Fakat içeride koordinasyon yoktur.

Karansebeş'in temel mantığı budur.

Güç ile koordinasyon aynı şey değildir.

LIX. Bir ordunun gerçek gücü nerede başlar?

Bence Karansebeş'ten çıkarılabilecek en önemli sonuç budur:

Bir ordunun gücü asker sayısıyla başlamaz.

Ortak algıyla başlar.

Askerler:

- “Biz kimiz?”
- “Düşman kim?”
- “Emir nedir?”
- “Nereye gidiyoruz?”
- “Kimden emir alıyoruz?”

sorularının cevaplarını aynı şekilde biliyorsa ordu güçlüdür.

Bu soruların cevapları belirsizleşirse, ordunun fiziksel gücü ne kadar büyük olursa olsun kriz çıkabilir.

Karansebeş'te yaşanan olayın askerî açıdan asıl öğretici tarafı burada bulunur.

LX. Sonuç: Karansebeş gecesi gerçekten ne anlatıyor?

Karansebeş'i tek bir cümleyle anlatmak gerekirse:

1788'de I. Abdülhamid döneminde, Osmanlı-Habsburg savaşının Banat cephesinde, Osmanlı askerî baskısı altında geri çekilen Habsburg ordusu Karansebeş civarında geceleyin büyük bir panik ve komuta-kontrol krizi yaşamış; birlikler arasında dost ateşi ve düzensizlik meydana gelmiş, bunun sonucunda ordu Lugoj'a kadar geri çekilmiştir.

Bu olayda Osmanlı ordusunun karşısında yaklaşık yüz binin üzerinde askerlik büyük bir Habsburg askerî gücü bulunuyordu. Fakat **“120.000 kişilik Haçlı ordusu”** ifadesi akademik açıdan düzeltilmelidir: sayı kesin değildir ve karşı tarafı “Haçlı ordusu” olarak tanımlamak yerine **Habsburg/Avusturya ordusu** demek daha doğrudur. (Dissertation.com)

Osmanlı ordusu Karansebeş gecesinde klasik anlamda büyük bir meydan savaşı kazanmadı.

Ama Osmanlı'nın sahadaki askerî baskısı altında bulunan Habsburg ordusu, kendi içindeki iletişim ve panik sorunları nedeniyle ağır bir geri çekilme yaşadı.

Bu yüzden olayın gerçek tarihsel önemi:

“Osmanlılar 120.000 kişiyi savaşmadan yendi.”

cümlesinde değil;

“Büyük bir ordunun, düşmanla doğrudan belirleyici bir savaşa girmeden önce kendi komuta, iletişim ve psikolojik sistemindeki bozulmalar nedeniyle operasyonel kapasitesini kaybedebileceğini gösteren tarihsel bir vaka”

olmasındadır.

Ve belki de Karansebeş'in en çarpıcı cümlesi şudur:

Bir orduyu yenmek için her zaman askerlerini yenmeniz gerekmez; bazen onların neyin gerçek, neyin tehdit olduğunu ayırt edemeyeceği bir ortam oluşması yeterlidir.

Fakat bu cümleyi de Osmanlıların bilinçli olarak böyle bir psikolojik operasyon yürüttüğü anlamında okumamak gerekir. Eldeki kaynaklar, Habsburg ordusunun kendi içindeki panik ve geri çekilmeyi göstermektedir; bunun Osmanlı tarafından önceden tasarlanmış bir psikolojik harp operasyonu olduğuna dair sağlam kanıt bulunmamaktadır. Modern araştırmanın ihtiyatı tam da burada önemlidir. (EPA)

Kaynaklar ve akademik dayanaklar

Aşağıdaki kaynakları özellikle **birbirinden bağımsız bilgi katmanlarını karşılaştırmak** için kullandım:

1. **Matthew Z. Mayer**, *Joseph II and the Austro-Ottoman War, 1788–1791*, University of Cambridge Repository. Çalışma, 1788 seferini Avusturya Savaş Arşivleri'ndeki malzemeler üzerinden incelemektedir. (Cambridge Repository)
2. **Matthew Z. Mayer**, *Joseph II and the Campaign of 1788 against the Ottoman Turks*, McGill University, 1997. Özellikle 1788 seferinin nedenlerini, Banat harekâtını ve Habsburg ordusunun geri çekilmesini değerlendirmesi bakımından önemlidir. (Dissertation.com)
3. **Fatma Sel Turhan**, "1788-1791 Osmanlı-Avusturya Savaşı Sırasında Alınan Savaş Esirleri Meselesi", *Studies of the Ottoman Domain*, 8/14, 2018, s. 13–42. Savaşın Osmanlı arşiv belgelerine dayalı esirlik ve diplomasi boyutunu inceler. (DergiPark)
4. **Levent Düzcü**, "Osmanlı Devleti'nin Avusturyalı Savaş Esirlerine Karşı Tutum ve Politikası (1788-1793)", *Tarih ve Günce*, Sayı 8, 2021. Osmanlı arşiv kayıtları üzerinden Avusturyalı savaş esirlerinin durumunu inceler. (DergiPark)
5. **Zülfiye Koçak**, "Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zištovi Antlaşması", *Gazi Akademik Bakış*, 11/22, 2018. 1787–1792 savaşını ve Zištovi Antlaşması'nı Osmanlı arşiv belgeleri ve Parlamento Arşivi kayıtlarıyla ele alır. (DergiPark)
6. **TDV İslâm Ansiklopedisi**, "Abdülhamid I". I. Abdülhamid'in saltanatı, Rusya-Avusturya ittifakı, Koca Yusuf Paşa'nın görevlendirilmesi ve savaşın genel seyri açısından temel başvuru kaynağıdır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

7. **TDV İslâm Ansiklopedisi**, “Yûsuf Paşa, Koca”. Koca Yusuf Paşa'nın 1788 seferindeki yetkileri, Mehadiye ve Şebeş muharebeleri, askerî sevk ve idare sorunları ve daha sonraki görev değişiklikleri açısından önemlidir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)
8. **Pavao Nujıć & Damir Matanović**, “Josephine Reform of the Military Frontier and the Austro-Ottoman War (1788–1791) on the Example of the Petrovaradin Regiment”, *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/28, 2023. Habsburg askerî reformlarının savaş alanındaki uygulanışını anlamak açısından değerlidir. (DergiPark)
9. **Costin Feneşan**, “Losses in the Banat during the Austrian-Turkish War in 1788–1789”. Banat'taki askerî operasyonların bölgesel ve toplumsal sonuçlarını inceler. (CEEOL)
10. **Hungarian Historical Review**, “Turkish Captives in Hungary during Austria's Last Turkish War (1788–91)”. Karansebeş gecesindeki geri çekilme ve paniğin çağdaş tarihsel bağlamını anlamak bakımından özellikle değerlidir; çalışmada 21 Eylül gecesinde geri çekilmenin paniğe dönüştüğü ve ordunun Lugoj'a kadar çekildiği belirtilmektedir. (EPA)

Son akademik değerlendirme

Bu nedenle Karansebeş'i üç ayrı cümleyle hafızada tutmak en sağlıklısıdır:

Birinci:
1788'de olay **I. Abdülhamid döneminde** gerçekleşmiştir.

İkinci:
Karşıdaki kuvveti “Haçlı ordusu” yerine **Habsburg/Avusturya ordusu** olarak adlandırmak akademik açıdan daha doğrudur.

Üçüncü:
Osmanlı ordusu Karansebeş'te 120.000 kişilik bir orduyu klasik bir meydan savaşında yenmemiştir; Habsburg ordusunun geri çekilmesi sırasında ortaya çıkan panik ve komuta-kontrol krizi, Osmanlı askerî baskısının bulunduğu ortamda ordunun ciddi biçimde geri çekilmesine yol açmıştır.

Bu ayrım yapılmadığında olay bir **efsane** olarak kalır.

Bu ayrım yapıldığında ise Karansebeş, **18. yüzyıl savaş tarihi, Osmanlı-Habsburg ilişkileri, askerî reform, komuta-kontrol, kriz iletişimi ve kitle psikolojisi açısından son derece zengin bir tarihsel vaka** hâline gelir.

Alınacak Stratejik Ders.

Karansebeş/Şebeş Hadisesi'nin tarihsel derinliğini; **askerî psikoloji, komuta-kontrol zafiyeti, dil/iletişim bariyeri ve algı yönetimi** ekseninde ortaya koyduğum bu eleştirel analiz, günümüz Türkiye'sinin sosyo-politik, iktisadi ve toplumsal yapısını anlamak için de muazzam bir zihinsel model (*mental model*) sunmaktadır.

1788'deki o karanlık gecede Habsburg ordusunun başına gelenler ile günümüz Türk insanının ve kurumlarının içinde bulunduğu durum arasında şaşırtıcı benzerlikler mevcuttur.

Düşman görmeden kendi gölgesiyle savaşma, belirsizliğin yol açtığı panik dalgaları, kurumsal iletişim kırılmaları ve bilginin tahrif edilmesi; bugün siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatımızda da karşılığını bulmaktadır.

Karansebeş Hadisesi'nden yola çıkarak günümüz Türkiye'sini **Siyasi**, **İktisadi**, **Toplumsal-Psikolojik** ve **Eğitim/ Sorgulama** boyutlarıyla ele alan geniş eleştirel analiz şöyledir:

1. Siyasi ve Kurumsal Boyut: Kriz Anında İletişim, "Komuta-Kontrol" Yetersizliği ve Dışsal Düşman Algısı

Karansebeş gecesinde Habsburg ordusu çok uluslu bir yapıya sahipti: Almanlar, Macarlar, Sırplar, Hırvatlar, İtalyanlar ve Rumenler bir aradaydı. Farklı dilleri konuşan bu birlikler arasında panik başladığında subayların verdiği Almanca *"Halt! Halt!"* (Durun!) emirleri, karanlığın ve bağrışmaların arasında askerler tarafından *"Allah! Allah!"* (Osmanlı hücum çığlığı) olarak algılandı. Bu tek bir kavramsal yanlış anlama, bütün komuta-kontrol zincirini felç etti.

Günümüz Türkiye'sindeki Karşılığı:

- **Kriz Yönetiminde İletişim Kopukluğu:** Türkiye'deki siyasal ve bürokratik yapıda sık sık karşılaşılan temel problem, **ortak bir kriz dilinin ve kurumsal koordinasyonun eksikliğidir**. Doğal afetlerde, ani gelişen diplomatik krizlerde veya toplumsal olaylarda kurumların birbiriyle tutarsız, çelişkili veya gecikmeli açıklamalar yapması; kamuoyunda tıpkı Karansebeş'teki gibi bir panik havası yaratmaktadır.
- **Dil ve Kavram Karmaşası (Kutuplaşma):** Toplumun farklı kesimlerinin aynı olayları ve kavramları tamamen farklı şekillerde okuması (örneğin "beka", "adalet", "reform", "sermaye"), komuta-kontrol merkezinin (devletin ve karar vericilerin) toplumu tek bir sağduyu etrafında toplamasını zorlaştırmaktadır. Siyasette söylenen bir söz, tıpkı *"Halt!"* nidasının *"Allah!"* olarak duyulması gibi, karşı tarafça bir tehdit veya saldırı olarak algılanabilmektedir.

- **Varsayımsal Tehditler ve Paranoya:** Karansebeş'te ordu, fiilen sahada olmayan Osmanlı ordusundan korktuğu için kendi kendine ateş açmıştır. Günümüz siyasetinde de gerçek sorunlar ve veriler üzerinden politika üretmek yerine, sıklıkla soyut ve belirsiz kriz senaryoları (iç ve dış tehdit odaklı popülist söylemler) üzerinden kitlelerin yönetilmeye çalışılması, toplumun yıpranmasına ve enerjisini kendi içinde tüketmesine yol açmaktadır.

2. İktisadi Boyut: Belirsizlik, Kulaktan Dolma Bilgi ve Sürü Psikolojisi

Karansebeş Hadisesi'ni ateşleyen ilk kıvılcım, içki (süvari hussarların satın aldığı alkol) ve kaynak paylaşımı kavgasıyla başlamış, ardından bir tüfeğin patlamasıyla spekülasyon hızıyla ordu geneline yayılmıştır. Kimse ne olduğunu bilmemekte, ancak herkes koştuğu için diğerleri de kaçışmaktadır.

Günümüz Türkiye'sindeki Karşılığı:

- **Ekonomide Güven ve İletişim Boşluğu:** Günümüz Türkiye iktisadının en kırılgan noktası "güvensizlik" ve "öngörülemezlik"tir. Merkez bankası kararlarından döviz kurlarına, enflasyon beklentilerinden borsa hareketlerine kadar piyasalardaki asıl yönlendirici faktör çoğu zaman resmi veriler değil, **kulaktan dolma bilgiler, sosyal medya dedikoduları ve belirsizlik psikolojisidir**.
- **Sürü Harekatı (Herd Behavior):** Bir sabah döviz bürolarının veya kuyumcuların önünde oluşan kuyruklar, Karansebeş'te gece panikleyen askerlerin bir diğerini görüp kaçışmasına benzer. Bireyler, makroekonomik dinamikleri analiz etmek yerine "Herkes bir şey yapıyor, ben de yapmalıyım" dürtüsüyle hareket etmekte (FOMO - *Fear of Missing Out*); bu da enflasyonist baskıyı ve devalüasyon beklentisini kendi kendini doğrulayan bir kehanete (*self-fulfilling prophecy*) dönüştürmektedir.
- **Kıt Kaynak Kaygısı ve İstifçilik:** Tıpkı Karansebeş'teki süvarilerin ellerindeki kaynağı (içki/erzak) piyadelerle paylaşmak istemeyip çatışmayı tetiklemesi gibi, ekonomik kriz ve alım gücü kaybı zamanlarında da toplumun farklı kesimleri arasında ciddi bir bölüşüm savaşı ve istifçilik davranışı ortaya çıkmaktadır.

3. Sosyo-Psikolojik Boyut: Kolektif Kaygı, Yorgunluk ve "Post-Truth" (Gerçek-Ötesi)

Karansebeş'e gelen Habsburg ordusu fiziksel olarak mevcut olsa da psikolojik olarak tükenmişti. Haftalardır süren yürüyüşler, hastalıklar, kötü beslenme, bataklık coğrafyası ve sürekli bir saldırı beklentisi, askerlerin sinir sistemini yıpratmıştı. Yorgun bir zihin, en ufak bir çıtırtıyı bir felaket olarak yorumlar.

Günümüz Türkiye'sindeki Karşılığı:

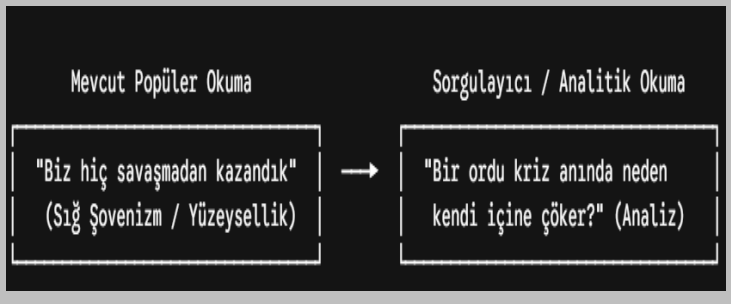
- **Toplumsal Yorgunluk ve Yüksek Kaygı Seviyesi:** Türkiye insanı uzun süredir kesintisiz bir siyasi, ekonomik ve sosyal gündem baskısı altındadır. Sürekli kriz modunda yaşamak, toplumun bilişsel yükünü (*cognitive load*) artırmakta ve kolektif bir kronik yorgunluk yaratmaktadır. Bu yorgunluk hali, insanları rasyonel düşünmekten uzaklaştırıp reflekserle hareket etmeye itmektedir.
- **Yanlış Bilgi Çağında (Post-Truth) Dezenformasyon:** Sosyal medya mecraları, günümüzün "Karansebeş Gecesi"dir. Doğrulanmamış tek bir video, yapay zekayla üretilmiş bir görsel veya maksatlı bir tivit; milyonlarca insan arasında birkaç dakika içinde galeyan, korku veya nefret dalgası yaratabilmektedir. Hakikatin değil, duygunun ve dehşetin prim yaptığı bu ortamda, rasyonel sesler tıpkı panikleyen ordunun ortasında bağıran basiretli subaylar gibi boğulup gitmektedir.
- **Yansıtma ve Günah Keçisi Arama:** Bireyler veya kurumlar kendi içsel yetersizlikleriyle, sistemik hatalarıyla yüzleşmek yerine; sorumluluğu anında dışsal bir "düşmana" veya öteki gruba yükleme eğilimindedir.

4. Eğitim, Merak ve Sorgulama: Karansebeş'ten Çıkarılacak Yapıcı Dersi Yakalamak

Karansebeş Hadisesi'ni popüler tarihin sığ ve karikatürize üslubuyla (*"Sarhoş oldular, birbirlerini vurdular, biz hiç savaşmadan yendik"*) okumak kolaycılıktır. Ancak sizin başlangıçta belirttiğiniz gibi, **akademik ve eleştirel bir süzgeçten geçirmek**, olayı bir zafer masalından çıkarıp bir **sistem krizi dersine** dönüştürür.

İşte tam bu noktada, Türk insanının doğasında var olan **öğrenme merakı, pratik zekası ve adaptasyon kabiliyeti** devreye girmelidir.

Mevcut Popüler Okuma Sorgulayıcı / Analitik Okuma

Türk İnsanı İçin Bilişsel ve Eğitici Çıkarımlar:

1. **Popülist Tarih Anlatısının Ötesine Geçmek:**

Türk insanının tarihe olan ilgisi son derece yüksektir; ancak bu ilgi çoğunlukla efsaneler, TV dizileri ve hamaset üzerinden beslenmektedir. Karansebeş gibi karmaşık olayların eleştirel analizlerle sunulması, toplumda **neden-sonuç ilişkisi kurma** ve **sorgulayıcı okuma** kültürünü geliştirecektir. Başarıyı sadece düşmanın aptallığına değil, kendi stratejik hamlelerimize veya sistemik etkenlere bağlamayı öğrenmek analitik zekanın ilk adımıdır.

2. **Bilgi Okuryazarlığı ve "Teyit" Kültürü:**

Karansebeş'te gecenin karanlığında tek bir silah sesiyle galeyana gelen askerler gibi olmamak için, modern Türk insanının en çok ihtiyaç duyduğu beceri **Medya ve Bilgi Okuryazarlığı**dır. Sosyal medyada karşılaştığı bir bilgiyi, kriz anındaki bir haberi veya iktisadi bir iddiayı doğrulamadan (*fact-checking*) kabullenmemek, manipülasyonlara karşı en büyük kalkan olacaktır.

3. **Liyakat, Sistem Tasarımı ve Çok Dil/Kültür Yönetimi:**

Habsburg ordusunun reform yapmış olması yetmemişti; çünkü reformlar kağıt üzerindeydi ve sistem insan unsurunun (dil, psikoloji, moral) gerçekleriyle uyumlu değildi. Günümüz Türkiye'sinde de kurumların, eğitim sisteminin ve şirketlerin sadece "fiziki binalar" veya "yönetmelikler" üzerinden değil; **insan odaklı, liyakate dayalı ve kriz anında esneklik gösterebilecek iç iletişim mekanizmalarıyla** tasarlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sonuç: Kendi Gölgesiyle Savaşmayan Bir Toplum Olabilmek

1788 Karansebeş Hadisesi, tarihin garip bir cilvesi ya da komik bir anekdotu değildir; **insan psikolojisinin, belirsizliğin ve iletişim kopukluğunun bir kurumu nasıl içten çökertebileceğinin evrensel bir simülasyonudur.**

Bugün Türkiye'nin siyasi, iktisadi ve sosyo-psikolojik düzlemde ihtiyaç duyduğu en temel şey; **gecenin karanlığında bağıran seslerin dehşetine kapılmadan, sakin kalabilmek, eldeki feneri doğru yere tutmak ve soruyu doğru sormaktır.**

Tarihi "biz ve onlar" yüzeyselliğinden çıkarıp bir **sistem ve insan analizi** olarak okuma merakı arttıkça; toplumsal krizleri panikle değil, akılla, sorgulamayla ve nitelikli eğitimle yönetme kapasitemiz de o oranda güçlenecektir.